

# **Εργαστηριακή Εξάσκηση στην Παθολογία της Γλώσσας, της Μνήμης και των Επιτελικών Λειτουργιών**

Διδάσκων: Αργύρης Καραπέτσας  
Καθηγητής Νευροψυχολογίας –  
Νευρογλωσσολογίας  
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

# «Γλώσσα», «Ομιλία» «Επικοινωνία»

- Η γλώσσα αναφέρεται στο σύνολο των λεκτικών σημείων και των κοινών κανόνων μίας κοινωνίας ή μίας ομάδας.
- Η ομιλία είναι η εκφορά προφορικού λόγου, ενώ η επικοινωνία περιλαμβάνει βασικές έννοιες, όπως υποκίνηση, επιθυμία, κοινωνικές και συναισθηματικές σχέσεις.
- Η επικοινωνία λαμβάνει υπόψη το σύνολο των περιεχομένων του λόγου, συμπεριλαμβανομένων των υπερτμηματικών γλωσσολογικών δεικτών (κυματισμοί της γλώσσας...) ή των εξωγλωσσολογικών (κίνηση, εκφράσεις, βλέμματα...) που τον συνοδεύουν.

- Η γλώσσα είναι μια λειτουργία της έκφρασης και επικοινωνίας της σκέψης με τη χρήση σημάτων, που έχουν ίδια αξία για όλους τους ανθρώπους, που ανήκουν στην ίδια φυλή ή κοινωνία ή έθνος και έχουν ειδικούς κανόνες και όρους χρησιμοποίησης αυτών των σημάτων (Καραπέτσας Α., 1988)

- Η γλώσσα, ως όργανο και πράξη επικοινωνίας, βασιζόμενη σε ειδικούς κανόνες δίνει στον άνθρωπο κοινωνική ύπαρξη και υπόσταση (Α.Καραπέτσας, 1988).

# Μορφές γλώσσας

- Ομιλία
- Κινήσεις, χειρονομίες, στάσεις

- Η γλώσσα των ζώων -Υπάρχει?

- Υπάρχει πλήρης ουσιαστική διαφοροποίηση μεταξύ της ανθρώπινης γλωσσικής δραστηριότητας και επικοινωνίας με αυτής των ζώων.

- Η μάθηση της γλώσσας εξαρτάται από την ωρίμανση και ολοκλήρωση του ατόμου μέσα σε ένα κοινωνικό σύνολο (Καραπέτσας, 1988).
- Μωρό < 1 έτους
- Παιδιά σε απομόνωση



- Σημαντικός παράγοντας στην εκμάθηση της γλώσσας .....η μίμηση

- Βάσει της μίμησης, τα παιδιά στην αρχή επαναλαμβάνουν τις λέξεις, έπειτα τις φράσεις .

# Επίπεδα ανάλυσης της γλώσσας

- Το φωνολογικό σύστημα, την άρθρωση και πρόσληψη των φθόγγων (φωνητική),
- Σχηματισμός λέξεων (μορφολογία)  
Σχηματισμός φράσεων και προτάσεων (σύνταξη),
- Σημασία των γλωσσικών εκφράσεων (σημασιολογία),
- Χρήση της γλώσσας (πραγματολογία).

# Μέρη της γλώσσας

- 2 βασικά μέρη
- 1.δομική οργάνωση (φωνολογία, η μορφολογία και η γραμματική με το συντακτικό,)
- 2.περιεχόμενο(σημασιολογία και η πραγματολογία.)

# Στάδια γλωσσικής εξέλιξης

- 1.Το **προγλωσσικό στάδιο**. Πραγματοποιείται η φωνολογική ανάπτυξη.
- 2.Το **λεκτικό στάδιο**. Πραγματοποιείται η γραμματική - συντακτική ανάπτυξη.
- 3.Το **εννοιολογικό** στάδιο. Πραγματοποιείται η σημασιολογική ανάπτυξη.

# Ι. Προγλωσσικό στάδιο - Φωνολογική ανάπτυξη

- Το παιδί σε αυτό το στάδιο ( 0-12 μηνών) μαθαίνει να αναγνωρίζει, να διαχωρίζει, να εσωτερικεύει, ν' αφομοιώνει και ν' αναπαράγει τους ήχους της ανθρώπινης ομιλίας. Το κλάμα και οι παραγόμενοι ήχοι φαίνονται να είναι μια καθαρά ανακλαστική λειτουργία των βιολογικών ή των ψυχολογικών αναγκών του παιδιού και μια δοκιμή της λειτουργίας των φωνητικών χορδών.

# Προγλωσσικό στάδιο - Φωνολογική ανάπτυξη

- Κλάμα: είναι διαφορετικό ανάλογα με την ανάγκη που θέλει να εκφράσει.
- Γουργούρισμα( α,α,α,γ,γ,γ,) : τέλος του 1ου μήνα και εκφράζει ικανοποίηση.
- Ψελλισμός :αρχίζει τον 3ο ή τον 6ο μήνα(οι εκφερόμενοι ήχοι φαίνονται σαν συνεχή σύμφωνα ή συνδυασμοί συμφώνων και φωνηέντων,(μπα,αγ,γκ).
- Την περίοδο αυτή τα παιδιά προσλαμβάνουν πολλούς και ποικίλους ήχους. Μέσω αυτών των ήχων πραγματοποιείται η ακουστική εξάσκηση των ακουστικών κέντρων του φλοιού του εγκεφάλου, από τα οποία πραγματοποιείται αργότερα η αναγνώριση των διαφόρων ήχων.

- Μέχρι τον 8ο μήνα εμφανίζεται και ο συνδυασμός των συμφώνων με τα φωνήεντα, παράλληλα με την αντίληψη, διάκριση και αναγνώριση των φθόγγων.
- 9ο - 12ο μήνα: πραγματοποιείται η διάκριση και η αντίληψη της ομιλίας καθώς και η σύνδεση των λέξεων με αντικείμενα και καταστάσεις.
- π. . μαμ=φαγητό ο,ο ή ρο,ρο = νερό.



# Προγλωσσικό στάδιο - Φωνολογική ανάπτυξη

- Γίνεται μίμηση των λέξεων που ακούγονται στο περιβάλλον. Συνεχίζεται η εξάσκηση στην άρθρωση και την ακρόαση των ακουστικών προτύπων.

# Προγλωσσικό στάδιο - Φωνολογική ανάπτυξη

- 1 έτους : Οι πρώτες του λέξεις έχουν την αξία των φράσεων.( «λολό- να το νερό ,ή έχω πει νερό , ή θέλω νερό»)

# Προγλωσσικό στάδιο - Φωνολογική ανάπτυξη

- Η αλλαγή από το ψέλλισμα στις λέξεις προϋποθέτουν τη νευρολογική ωρίμανση (E.Lenneberg, 1967)

# Προγλωσσικό στάδιο - Φωνολογική ανάπτυξη

- 20 μηνων : το παιδί έχει κατακτήσει ένα λεξιλόγιο 50 λέξεων

## 2.Λεκτικό στάδιο –Η συντακτική ανάπτυξη

- Αρχίζει μετά το 12ο μήνα και ολοκληρώνεται μέχρι την περίοδο που το παιδί πάει στο σχολείο.
- Σχηματισμός απλών προτάσεων, με δυο, τρεις λέξεις που εμφανίζεται περίπου τον 18ο μήνα. Εμφάνιση γραμματικής και συντακτικού στη διάρθρωση της ομιλίας.

## 2.Λεκτικό στάδιο –Η συντακτική ανάπτυξη

- Το λεξιλόγιο αρχίζει γρήγορα να γίνεται πλουσιότερο.
- Το λεκτικό στάδιο διακρίνεται σε δύο επιμέρους στάδια.

## 2.Λεκτικό στάδιο –Η συντακτική ανάπτυξη

- Α. στάδιο
- Οι προτάσεις είναι απλές.
- Χρησιμοποιούνται ουσιαστικά, ρήματα, επίθετα.

Έχουν τηλεγραφική μορφή.

Αποφεύγεται η χρήση ιστορικών χρόνων και του πληθυντικού αριθμού.

## 2.Λεκτικό στάδιο –Η συντακτική ανάπτυξη

- Β στάδιο
- Φτιάχνει προτάσεις που ποτέ δεν άκουσε.
- προθέσεις, χρήση του πληθυντικού αριθμού σ' όλες τις πτώσεις ,παρελθοντικούς χρόνους, ερωτήσεις



### 3. Εννοιολογικό στάδιο - Σημασιολογική ανάπτυξη

- Η αρχή του σταδίου συμβαδίζει χρονικά με την είσοδο του παιδιού στο σχολείο και ολοκληρώνεται στην ηλικία των 8 χρόνων.
- Στο στάδιο αυτό επιτυγχάνεται η εννοιολογική κατάκτηση της γλώσσας και η συσχέτιση των εννοιών με τις λέξεις και μεμονωμένα και μέσα στην πρόταση.

### 3. Εννοιολογικό στάδιο - Σημασιολογική ανάπτυξη

- Μέσω του φωνητικοακουστικού συστήματος, εμπλουτίζεται το λεξιλόγιο – Σημαντική η επίδραση του κοινωνικού περιγύρου.
- Ο εμπλουτισμός του λεξιλογίου επιτρέπει την ανάπτυξη της εσωτερικής γλώσσας και της σκέψης.

# Piaget

- Μέχρι τον 1ο χρόνο της ζωής έχουν αναπτυχθεί οι γνωστικές ικανότητες που είναι απαραίτητες για την εκμάθηση της γλώσσας.

# Skinner

- Η γλωσσική κατάκτηση επιτυγχάνεται μέσω της Μίμησης και της Ενίσχυσης.
- Σημαντικό το περιβάλλον στη μάθηση της γλώσσας. Οι γονείς παρέχουν τα δικά τους γλωσσικά μοντέλα τα οποία το παιδί προσλαμβάνει και αφομοιώνει μέσω της ενίσχυσης.

# Skinner

- Τα παιδιά στην αρχή χρησιμοποιούν, όταν τύχει, πολλούς ήχους. Μερικοί ήχοι, όμως, επιβραβεύονται από τους γονείς. Αυτό έχει ως συνέπεια τη δημιουργία σχέσεων και επικοινωνίας του παιδιού και του οικογενειακού περιβάλλοντος. Σύμφωνα με τον Skinner, με αυτόν τον τρόπο δημιουργούνται συνεξαρτήσεις. Οι ήχοι, δηλαδή, που δεν ενισχύονται σιγά – σιγά εξασθενίζουν και σβήνουν, ενώ οι άλλοι που ενισχύονται προοδευτικά παίρνουν μια έννοια και σημασία για το άτομο. Το άτομο δηλαδή διαμορφώνει μια συνείδηση ότι αυτοί οι ήχοι προκαλούν ένα ευχάριστο ή δυσάρεστο αποτέλεσμα στον περίγυρο του.

# Όμως....

Η κατάκτηση της γλώσσας προϋποθέτει την καλή και φυσιολογική λειτουργία του εγκεφάλου και συνεπώς των αισθήσεων, των κινήσεων, της παρατήρησης, της προσοχής, της μνήμης και άλλων ανώτερων νοητικών λειτουργιών.

- Για τη σωστή ανάπτυξη της γλώσσας ,παίζει ρόλο η καλή λειτουργία του εγκεφάλου και κυρίως του αριστερού ημισφαιρίου.
- Παράλληλα, με τη σωστή ημισφαιρική λειτουργικότητα είναι απαραίτητη και η κοινωνική επίδραση (Α.Καραπέτσας, 1988).

# ***Κατανόηση του προφορικού λόγου.***



# Προσωδία και τονικοί κυματισμοί της γλώσσας

- Η οπτική αποκωδικοποίηση μίας εικόνας, αρχικά, ενέχει την εξαγωγή της φιγούρας σε σχέση με το φόντο. Με τον ίδιο ακριβώς τρόπο, μία από τις πρώτες λειτουργίες αποκωδικοποίησης της έννοιας του λόγου είναι η εξαγωγή των σχετικών λέξεων ή ομάδων λέξεων από το ηχητικό συνεχές, το «ακουστικό σύνολο» που φτάνει στο αυτί μας.
- Αν πάρουμε ως παράδειγμα την εκμάθηση μίας ξένης γλώσσας, θα παρατηρήσουμε ότι όταν κάποιος κατέχει μόνο τις βασικές γνώσεις της γλώσσας, ζητά από τον συνομιλητή του να μιλά πιο αργά, να πραγματοποιεί, δηλαδή, μεγαλύτερες παύσεις μεταξύ των λέξεων, προκειμένου να διευκολυνθεί αυτή η κατάτμηση, η απομόνωση δηλαδή της κάθε ηχητικής ενότητας. Διαφορετικά, το μόνο που μπορεί ο ίδιος να αντιληφθεί είναι μία αλληλουχία ήχων, εκ των οποίων αδυνατεί να εξαγάγει τις λέξεις, τις οποίες, ωστόσο, είναι σε θέση να αναγνωρίσει και να κατανοήσει ως μεμονωμένες λέξεις (Bertalanffy, 1968, Jackendoff, 1997).

# Διάκριση των φωνολογικών αντιθέσεων της γλώσσας

- Τα ακούοντα νεογέννητα έχουν τη δυνατότητα να διακρίνουν όλα τα φωνολογικά χαρακτηριστικά όλων των γλωσσών. Από τη γέννηση και μετά, η δυνατότητα αυτή μειώνεται σταδιακά. Κατά την ηλικία των 6 μηνών, οι δυνατότητες διαφοροποίησης των ήχων που δεν ανήκουν στη μητρική γλώσσα είναι ακόμη πιο μειωμένες καθώς τα βρέφη αρχίζουν να ειδικεύονται στους ήχους της μητρικής τους γλώσσας.(Α.Καραπέτσας, 2013).

# Διάκριση των φωνολογικών αντιθέσεων της γλώσσας

- Πρόκειται για δυνατότητες που αποτελούν μέρος του εξοπλισμού που διαθέτει ο άνθρωπος από τη γέννησή του και υπόκεινται σε μία φυσιολογική ωρίμανση. Η ωρίμανση αυτή θα βοηθήσει το παιδί να εξειδικευτεί στην γλώσσα του περιβάλλοντός του, ώστε να θεσπιστούν οι διαδικασίες αναγνώρισης κι αποκωδικοποίησης του νοήματος (Blevins, 1995).

# Λεξιλόγιο

- Όταν το παιδί αρχίζει να μιλάει, παράγει κάποιες μεμονωμένες λέξεις ενώ, στη συνέχεια, το λεξιλόγιό του διευρύνεται μεταξύ της ηλικίας των 18 μηνών και 4 ετών. Όσον αφορά στο βασικό λεξιλόγιο της μητρικής του γλώσσας, η εκμάθηση λαμβάνει χώρα μέσω της διείσδυσης των γνώσεων και της επανάληψης, και καθώς οι λέξεις αποτελούνται από μία αυθαίρετη σειρά ήχων, το παιδί δεν πρόκειται να εφεύρει κάτι: θα αναγνωρίσει τις λέξεις που έχει ήδη ακούσει κι αποκωδικοποιήσει. Συνεπώς, ο ρόλος της μνήμης είναι σημαντικός, καθώς η κάθε λέξη πρέπει να είναι τυπωμένη στη μνήμη ως έχει, και να συνδέεται με το σύνολο των γνώσεων που της προσδίδουν οι έννοιες.

# Λεξιλόγιο

- Η οργάνωση του λεξιλογίου σε τάξεις γίνεται βάσει ενός τυπικού υποδείγματος, γύρω από το οποίο ταξινομούνται τα υπόλοιπα υποδείγματα, σε μία απόσταση μικρότερη ή μεγαλύτερη από το αντιπροσωπευτικό πρωτότυπο του συνόλου της τάξης. Ανάλογα με την εμπειρία και την εκμάθηση δημιουργούνται αρχικά τα αρχέτυπα.

# Λεξιλόγιο

- Έτσι, εάν ζητήσουμε από ορισμένα υποκείμενα να αναφέρουν ονομασίες πουλιών, υπάρχουν ορισμένες που επαναλαμβάνονται με μία εκπληκτική συχνότητα, όπως σπουργίτι, περιστέρι, κλπ. (οι λεγόμενες τυπικές ονομασίες), ενώ σε κάποιες άλλες γίνεται σπάνια ή ακόμη και ποτέ αναφορά, όπως κότα, χήνα ή στρουθοκάμηλος. Τα τελευταία, αν και πληρούν τα ίδια λογικά κριτήρια ένταξης στην τάξη «πουλιά» (πούπουλα, ωτοκία, φωλιές, κλπ.) απέχουν πολύ σε αναλογικό πλάνο (μέγεθος, απουσία μνημών όπου τα πουλιά αυτά πετούν, το ότι ανήκουν σε ένα άλλο φυσικό δίκτυο πιο «διατροφικό»...).( Καραπέτσας Α., 2013)

# Λεξιλόγιο

- Συνεπώς, το λεξιλόγιο οργανώνεται ανά τάξεις, γύρω από ένα ή περισσότερα αρχέτυπα που προσδιορίζουν τα στοιχεία της τάξης με αναλογικά κριτήρια. Εν κατακλείδι, το λεξιλόγιο, και όλες οι συστατικές γνώσεις της έννοιας των λέξεων της γλώσσας, οργανώνονται σταδιακά κατά την παιδική ηλικία μέσω της γλωσσικής έκθεσης και μέσω γνώσεων που προέρχονται αποκλειστικά από το περιβάλλον (Goldinger, 1997, 1998).

# Σύνταξη.

- Οι διαδικασίες κατάκτησης της μορφολογίας, της σύνταξης και των κανόνων που διέπουν τη γλώσσα δεν ανατρέχουν άμεσα στη μνημονική αποθήκευση, κι έτσι δεν απαιτούν τις ίδιες δεξιότητες με τη θέσπιση του βασικού λεξιλογίου. Οι μηχανισμοί που τίθενται σε λειτουργία αναφορικά με τη σύνταξη είναι η εξαγωγή των κανόνων, μέσα από χιλιάδες προτάσεις, στις οποίες εκτίθεται το υποκείμενο και η αυτόματη εφαρμογή τους κατά την γλωσσική παραγωγή (Gibson, 1998).



# Σύνταξη

- Το παιδί εντοπίζει τις δομές της γλώσσας του περιβάλλοντός του μέσα από τις φράσεις των ομιλητών που το περιστοιχίζουν κι εξαγεί προοδευτικά τους γενικούς νόμους που διέπουν τη γλώσσα του. Κατά την ηλικία των 4-6 ετών, παρατηρούνται στο παιδί κάποιες κοινότυπες συντακτικές αδεξιότητες, οι οποίες αποτελούν τη φυσιολογική διαδικασία ανακάλυψης των κανόνων της γλώσσας, καθώς το παιδί παράγει φράσεις μη κανονικές, μέσω της καταχρηστικής γενικοποίησης ενός υφιστάμενου κανόνα. Στην περίπτωση αυτή γίνεται λόγος για «καλά σφάλματα», όπου το παιδί κατασκευάζει μία φράση εφαρμόζοντας τους κανόνες που νόμιζε ότι προηγουμένως μπόρεσε να εξαγάγει (Gibson, E. 1998, Α.Καραπέτσας, 2013).

# Σύνταξη

- Συχνά, παραδείγματος χάρη, συναντούμε φράσεις όπως: «Μου δώνεις λίγο το αλάτι;...», «Αυτοί αγαπουσιόντουσαν...», κλπ. Αυτά τα «λογικά» σφάλματα αποδεικνύουν ότι το παιδί γνωρίζει, σέβεται κι εφαρμόζει τους γενικούς κανόνες. Πρόκειται για σφάλματα τα οποία διασφαλίζουν τη σωστή κατασκευή του μορφοσυντακτικού συστήματος, σύμφωνα με τις συνήθεις στρατηγικές. Μπορούμε να θεωρήσουμε ότι το παιδί κατασκευάζει τις γνώσεις του με αναλογίες (το «αγαπουσιόντουσαν» είναι ένας συνδυασμός του «αγαπούσαν» με την κατάληξη που το παιδί θεωρεί ότι ταιριάζει – το «δώνεις» προκύπτει από την προστακτική «δώσε μου»...).

# Σύνταξη

- Αυτές οι δεξιότητες απορρέουν από συγκεκριμένα εγκεφαλικά δίκτυα, τα οποία το παιδί διαθέτει από τη γέννησή του. Προκειμένου όμως να μπορέσουν αυτές οι γλωσσικές λειτουργίες να εκδηλωθούν, θα πρέπει οι δομές τους να είναι άψογες και να έχουν αποκτηθεί μέσω της έκθεσης σε μία δομημένη γλώσσα.

# Σύνταξη

- Έτσι, πολύ συχνά παρατηρείται το πρόβλημα που αντιμετωπίζουν τα παιδιά που δεν εκτίθενται σε μία γλώσσα πραγματικά δομημένη, όπως για παράδειγμα, οικογένειες που μετοίκισαν σε μία ξένη χώρα και δεν μιλούν στα παιδιά τους στη μητρική τους γλώσσα, αλλά στη γλώσσα της χώρας υποδοχής τους. Οι γονείς, μην κατέχοντας πλήρως τους κυματισμούς στη χροιά της ξένης, ή αλλιώς δεύτερης γλώσσας, και μη διαθέτοντας μία σωστή συντακτική δομή, αδυνατούν να προτείνουν στο παιδί ένα εκμεταλλεύσιμο γλωσσολογικό «μοντέλο», έτσι ώστε το ίδιο να εξαγάγει εύκολα τις μορφοσυντακτικές «σταθερές» (Gibson, 1998).

# Σύνταξη

- Εν τέλει, όλες αυτές οι δεξιότητες, τόσο φωνολογικές όσο και λεξικολογικές και συντακτικές, αναπτύσσονται για μεγάλο διάστημα στο παιδί, με προσωπικούς ρυθμούς, πολύ εξατομικευμένους, που επηρεάζονται από τη γενετική προδιάθεση, το περιβάλλον καθώς και πολλούς παράγοντες, τόσο οργανικούς όσο και ψυχοσυναισθηματικούς, που προσδίδουν στον καθένα μία μοναδική γλωσσική εξέλιξη (Blevins, J. 1995).

# Δομική οργάνωση της γλώσσας

- Η φωνολογική, η συντακτική και η σημασιολογική ανάπτυξη συγκροτούν το **δομικό** στοιχείο της γλώσσας .Η κατάκτηση των 3 αυτών τομέων ορίζεται ως γλωσσική ικανότητα (linguistic competence) .

# Λειτουργική οργάνωση

- Ο τρόπος με τον οποίο χρησιμοποιείται η γλώσσα αφορά στο λειτουργικό στοιχείο της γλωσσικής λειτουργίας και ονομάζεται **γλωσσική απόδοση** (linguistic performance).

- Όλες οι γλώσσες διαθέτουν έναν περιορισμένο κατάλογο μη σημαινόντων στοιχείων (τα φωνήματα, τα γράμματα ή γραφήματα, κλπ.), στοιχεία τα οποία επίσης αποκαλούμε υπολεξικολογικά και τα οποία πρέπει να συνδυαστούν σύμφωνα με συγκεκριμένους κανόνες ώστε να δημιουργήσουν τις λέξεις, οι οποίες φέρουν το νόημα. Στην προφορική γλώσσα, αυτοί οι συνδυαστικοί κανόνες αποκαλούνται «φωνοτακτικοί κανόνες». Τα βρέφη ευαισθητοποιούνται πρόωρα σε αυτούς τους κανόνες, τους οποίους κι αφομοιώνουν από τους πρώτους κιόλας μήνες της έκθεσης τους στη μητρική τους γλώσσα. Θα τους επεξεργαστούν, μαζί με τους προσωδιακούς δείκτες ώστε να απομονώσουν τις λέξεις στο εσωτερικό του συνεχούς του προφορικού λόγου (Botez, 1996).



- Οι λέξεις είναι άπειρες και πρέπει να συνδυάζονται μεταξύ τους. Ο νέος αυτός συνδυασμός οφείλει να σέβεται τους συντακτικούς κανόνες της γλώσσας, δίνοντας έτσι με τη σειρά του τη δυνατότητα παραγωγής άπειρων φράσεων, φορέων νοημάτων. Το ίδιο ισχύει για κάθε στυλ χρησιμοποιούμενης γλώσσας, είτε πρόκειται για την προφορική, τη γραπτή ή τη νοηματική γλώσσα.

# Στη γλώσσα διακρίνουμε δύο επίπεδα:

- -ένα μη σημαίνον επίπεδο, το αποκαλούμενο υπέρ-λεξιλογικό, ένα είδος βασικών στοιχείων που χρησιμεύουν στην κατασκευή της γλώσσας, του οποίου το εγκεφαλικό υπόστρωμα υποστηρίζεται αυστηρώς από το αριστερό ημισφαίριο,
- -ένα επίπεδο-φορέα της έννοιας (λέξεις, φράσεις, λόγος), το αποκαλούμενο εννοιολογικό επίπεδο, του οποίου το εγκεφαλικό υπόστρωμα, παρότι ανήκει ουσιαστικά στο αριστερό ημισφαίριο, είναι στην πραγματικότητα αμφίπλευρο, καθώς το δεξί ημισφαίριο συμμετέχει στην εννοιολογική διεργασία της γλώσσας.

- Οι διαδικασίες που δίνουν τη δυνατότητα πρόσβασης από το ένα επίπεδο στο άλλο είναι πάντα κάποιοι συνδυαστικοί μηχανισμοί, ή κάποιοι μηχανισμοί διαχωρισμού για την αντίθετη περίπτωση, όταν δηλαδή πρέπει να περάσουμε από τις λέξεις στα φωνήματα (Jackendoff, 2002).
- Τα διαρθρωτικά σημεία είναι όλα όσα δεσμεύονται από την εγκεφαλική οργάνωση, επισημαίνοντας την ισχυρή πολιτισμική επιρροή σε όλα τα επίπεδα, που κυριαρχεί στην πραγματολογία της γλώσσας. Η πραγματολογία αναφέρεται στη λειτουργική χρήση της γλώσσας από πλευράς των υποκειμένων, κατά την λεκτική επικοινωνία (Botez, 1996).

- Ας εξετάσουμε, για παράδειγμα, τη φράση «Μπορείτε να μου δώσετε το αλάτι;». Σε επίπεδο πραγματολογικό, δηλαδή σε μία επικοινωνιακή κατάσταση, η φράση αυτή σημαίνει: «Θέλω το αλάτι, δεν το φτάνω, είναι όμως δίπλα σας και θα σας ευχαριστούσα αν μου το δίνατε» (και συνεπώς, η απάντηση: «Ναι, μπορώ» δεν είναι προσαρμοσμένη πραγματολογικά, παρότι είναι συντακτικά σωστή). Η σημασία του λόγου δεν εκπίπτει από το ζεύγος λεξιλόγιο/σύνταξη, τα οποία την αφήνουν να εννοηθεί χωρίς όμως να τη συνοψίζουν. Η ίδια ερώτηση θα μπορούσε να είχε τεθεί τελείως διαφορετικά, ανάλογα με τις συνθήκες της διατύπωσης, το επικοινωνιακό πλαίσιο, τη μόρφωση και την ποιότητα των σχέσεων μεταξύ των συνομιλητών: «Δώσε μου το αλάτι», ή «Το αλάτι, σε παρακαλώ», ή «Δεν υπάρχει αλάτι;», ή «Είναι άνοστο», κλπ.

# Γλωσσικά υποσυστήματα

- ΦΩΝΟΛΟΓΙΑ ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ ΣΥΝΤΑΞΗ ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΑ
- Σε διαρθρωτικό επίπεδο, παρατηρούμε ότι τα υπέρ-λεξιλογικά, λεξιλογικά και συντακτικά επίπεδα αποτελούν όλα τους από ένα απομονωμένο υποσύστημα στο εσωτερικό των «γλωσσικών δεξιοτήτων»,

- Αυτό έχει μία πολύ σημαντική συνέπεια όσον αφορά ενδεχόμενες νευροψυχολογικές διαταραχές στον τομέα της γλώσσας, είτε πρόκειται για «αναπτυξιακές» διαταραχές, είτε για ανωμαλίες ή για ελεγχόμενες εγκεφαλικές βλάβες οποιασδήποτε αιτίας: παρατηρούμε την ύπαρξη απομονωμένων διαταραχών που αγγίζουν επιλεκτικά το ένα ή το άλλο γλωσσολογικό υποσύστημα, αλλά ακόμη και το συνδυασμό διαταραχών διαφορετικής έντασης σε δύο (ή στο σύνολο) από τα τρία αυτά υποσυστήματα (Bickerton, D. 1990).

# Διάφοροι τύποι γλώσσας

- Η ίδια η γλώσσα χωρίζεται σε κοινωνικοποιημένη, εγωκεντρική και εσωτερική γλώσσα( Α.Καραπέτσας, 2013).

# Διάφοροι τύποι γλώσσας

- Η «κοινωνικοποιημένη» γλώσσα, έχει ως κύρια λειτουργία την ανταλλαγή, τη σχέση και την επικοινωνία. Μπορεί να αποκωδικοποιηθεί από τον συνομιλητή, βάσει της ορθολογικής κατανόησης και της χρήσης ενός αυθαίρετου αλλά κοινού κώδικα, μέσω ενός περίπλοκου συστήματος κανόνων.



# Διάφοροι τύποι γλώσσας

- Η «εγωκεντρική» γλώσσα, χαρακτηριστική για ένα νέο παιδί (νηπιακής και σχολικής ηλικίας), διαθέτει τα βασικά δομικά στοιχεία μίας γλώσσας (χρήση ενός κοινού κώδικα τον οποίο αποκωδικοποιεί ο συνομιλητής και χρήση τυπικών κανόνων). Δεν χρησιμοποιείται για λόγους επικοινωνίας, αλλά υλοποιεί το σχεδιασμό και την οργάνωση της ενέργειας, υποστηρίζει την κατανόηση και την ανάλυση μίας κατάστασης. Υφίσταται σε κάθε ηλικία, ακόμη και στον ενήλικα, και είναι πάντα συνδεδεμένη με την επίλυση του προβλήματος που δυσκολεύει το υποκείμενο.

# Διάφοροι τύποι γλώσσας

- Η εσωτερική γλώσσα, είναι μία γλώσσα συνδεδεμένη με το συλλογισμό και δεν έχει καμία επικοινωνιακή λειτουργία. Τα στοιχεία της είναι ένα αόριστο συνονθύλευμα, που εκφράζει «καθαρές» έννοιες κι έχει να κάνει με τη διαχείριση τους. (Botez, 1996)

- Τα παιδιά μεταφέρουν τη γλώσσα που αναπτύχθηκε με την κοινωνική επαφή με τους ενήλικες στο να κατευθύνουν και να ελέγξουν τη δική τους συμπεριφορά με λόγο που κατευθύνεται προς αυτά [μέσα τους].
- 2) Η εγωκεντρική γλώσσα λαμβάνει χώρα κατά την απουσία άλλων ανθρώπων.  
[Levina,Luria]
- 3) Τα παιδιά τείνουν πρώτα να περιγράψουν τη θέση και να δηλώσουν τη δυσκολία που συναντούν, πριν αρχίσουν να σχεδιάζουν μια πιθανή λύση.[Luria]

# Διάφοροι τύποι γλώσσας

- Ο εγωκεντρικός λόγος εσωτερικεύεται και η γλώσσα προσλαμβάνει μια ενδοπροσωπική λειτουργία πέρα απ' την διαπροσωπική χρήση [Vygotsky].

Στην αρχή η ενδοπροσωπική χρήση του λόγου γίνεται έκδηλα με τη μορφή εγωκεντρικής γλώσσας, αλλά με τον καιρό αυτός γίνεται αποσπασματικός ή αντικαθίσταται από ψιθύρισμα ή γίνεται συντομευμένος εσωτερικός λόγος. [Luria]

# Σκέψη και Γλώσσα

- Η γλώσσα επιτρέπει τη μετάφραση της σκέψης σε λέξεις. Η σκέψη προέρχεται από τη συνολική και συγχρονισμένη λειτουργία των διάφορων γνωστικών ενεργειών.

# Σκέψη και Γλώσσα

- Η γλώσσα παρέχει στη σκέψη μία ιδέα τυποποίησης, με σημαντικά πλεονεκτήματα όσον αφορά στην ισχύ της και στις δυνατότητες χειρισμού αυτής.

# Σκέψη και Γλώσσα

- Πέραν τούτου, υπάρχει μία παθολογία της γλώσσας που δε συνοδεύεται από διαταραχές της σκέψης (δυσφασίες), ενώ υπάρχουν επίσης, διαταραχές της σκέψης χωρίς να εμφανίζονται διαταραχές στην γλωσσική ικανότητα (ορισμένες ψυχώσεις και διάχυτες αναπτυξιακές διαταραχές, σύνδρομο Williams).

# Σκέψη και Γλώσσα

- Οι κλινικές μελέτες μας δείχνουν πράγματι, σε καθημερινή βάση, ότι τα παιδιά που παρουσιάζουν σοβαρές διαταραχές στη δόμηση της γλώσσας αποδεικνύουν ότι διαθέτουν ικανότητες απολύτως φυσιολογικές σε ορισμένους μη λεκτικούς τομείς της γνώσης. Όπως δείχνουν τα αποτελέσματά των μελετών, σε ειδικές ασκήσεις λογικής, (π.χ. ασκήσεις της κλίμακας επιδόσεων των τεστ Wechsler)



# Σκέψη και Γλώσσα

- Σημειώνονται φυσιολογικές επιδόσεις ακόμη και υψηλότερες των φυσιολογικών. Τα παιδιά αυτά αποτελούν την απόδειξη ότι η ανάπτυξη σύνθετων στρατηγικών κι αφηρημένων συλλογισμών υψηλού επιπέδου είναι εφικτή ανεξάρτητα από τις γλωσσικές τους ικανότητες.

# Μουσική και Γλώσσα

- *Η Γλώσσα της Μουσικής και η Μουσική της Γλώσσας*
- Είναι η μουσική μια μορφή γλώσσας?

# Μουσική και Γλώσσα

- Κοινή νευροβιολογική βάση
- Συστήματα- κώδικες επικοινωνίας που οργανώνονται με παρόμοιο τρόπο
- Κοινό φυσικό μέσο μετάδοσης – ακουστικο- προφορικό

# Μουσική και Γλώσσα

- Κοινή νευροβιολογική βάση
- Βασικές αναλυτικές μουσικές διαδικασίες – αντίληψη του ρυθμού επεξεργάζονται κυρίως από το αριστερό ημισφαίριο ( υπ. για τη γλωσσική επεξεργασία, Platel et al., 1997)
- Οι 2 κώδικες μοιράζονται κοινές εγκεφαλικές περιοχές, περιοχές υπεύθυνες για τη γλωσσική και ακουστική επεξεργασία –κροταφικός λοβός (Koelsch et al., 2002)

# Μουσική και Γλώσσα

- Κοινός τρόπος δόμησης
- Τόσο η μουσική όσο και η γλώσσα χρησιμοποιούν αλληλουχίες, αντιληπτικά διακριτών μεταξύ τους, ηχητικών σημάτων ( φθόγγων) προκειμένου να μεταδώσουν μηνύματα ή/και συναισθήματα ( Παπαδέλης, 2008).

# Μουσική και Γλώσσα

- Η επεξεργασία τους βασίζεται σε κοινά ακουστικά χαρακτηριστικά( Παπαδέλης, 2008).
- Η ακοή και τα όργανα που σχετίζονται με αυτήν αποτελούν την κύρια κοινή αίσθηση επεξεργασίας τόσο της γλώσσας αλλά και της μουσικής( Καρτασίδου, 2004).
- Μέσω της ακοής , προσλαμβάνονται τα ηχητικά σήματα και μετά βάσει των χαρακτηριστικών γνωρισμάτων του ήχου, γίνεται προσπάθεια οργάνωσης της πρωτογενούς ακουστικής πληροφορίας.

# Μουσική και Γλώσσα

- Τα φυσικά χαρακτηριστικά του ήχου ( συχνότητα, ποιότητα, πυκνότητα και διάρκεια)είναι κοινά και στη γλώσσα και τη μουσική ( Μαυροπούλου, Βαρελάς, 2005).
- Οι ιδιότητες του ύψους, της έντασης, της χροιάς παίζουν σημαντικό ρόλο και στα δύο υποσυστήματα.( ομιλία – διάφοροι τόνοι , κανείς δεν μιλά μονότονα , δε χρησιμοποιεί δηλαδή ένα μόνο τόνο στην ομιλία)
- Το τονικό ύψος αποτελεί μία σημαντική ακουστική παράμετρο τόσο για την αντίληψη της μουσικής όσο και του λόγου.

# Μουσική και Γλώσσα

- Η ένταση, η συχνότητα, η χροιά, η διάρκεια του ήχου είναι αυτά τα χαρακτηριστικά που επιτρέπουν στο άτομο να διακρίνει το ηχητικό σήμα ομιλίας από το ηχητικό μουσικό σήμα.



# Ο ρυθμός

- Άξονας των λειτουργιών του ανθρώπινου σώματος
- Ο ακούσιος ρυθμός της αναπνοής, της καρδιάς, του βαδίσματος, της ομιλίας.
- Βασική πηγή οργάνωσης της μουσικής και της γλώσσας (Μαυροπούλου, Βαρελάς, 2005)

# Ο ρυθμός

- Ο λεκτικός και ο μη λεκτικός ρυθμός αντικατοπτρίζουν ανθρώπινα συναισθήματα
- Χαρά : υψηλές νότες , γρήγοροι ρυθμοί  
Δισταγμός : χαμηλές, αργός ρυθμός.....

# Μουσική και Γλώσσα

- Τα παιδιά δείχνουν φυσική ικανότητα στην εκμάθηση κανόνων που διέπουν τα 2 υποσυστήματα, γλώσσα και μουσική, μέσω της έκθεσής τους σε αυτά. Το αυθόρμητο τραγούδι και ο αυθόρμητος λόγος εμφανίζονται περίπου την ίδια ηλικία ( 1 με 2 ετών)

# Μουσική και Γλώσσα

- Η προσληπτική ικανότητα προηγείται της παραγωγικής.
- Τα παιδιά μπορούν να κατανοήσουν προτάσεις με συγκεκριμένα νοήματα προτού παράγουν τις δικές τους προτάσεις. Παρόμοια, στη μουσική, αντιδρούν στα μουσικά ερεθίσματα προτού μπορέσουν να παράγουν τη δική τους μουσική (Μαυροπούλου, Βαρελάς, 2005).

# Μουσική και Γλώσσα

- Συμπερασματικά, οι δύο κώδικες αν και συνιστούν αυτόνομα συστήματα, εντούτοις παρουσιάζουν αρκετές ομοιότητες δεδομένης της κοινής τους δομής, του μέσου μετάδοσής και του τρόπου επεξεργασίας τους.

- *Ευχαριστώ πολύ για την προσοχή σας*